

Συνομιλητές: π. Γεώργιος Καπαρής,

ιερέας

Ιωνάς Παπαϊωάννου

Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης

Μαρία Ιωακείμ

Κ.Ι.: Ο Παναής ήταν άνθρωπος του Θεού. Με την αγία βιοτή του κατόρθωσε να καθαρίσει και το σώμα και την ψυχή του και να γίνει δοχείο της χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Ανήκει στη σειρά των αγίων Γερόντων και πιστεύω ότι με το παράδειγμα που έδωσε οι Λυσιώτες τον εκτίμησαν ιδιαίτερω, τον ακολούθησαν και είναι πολλοί οι μαθητές του σήμερα σ' ολόκληρη την Κύπρο.

Ο Παναής ήταν άνθρωπος, ο οποίος, άσκησε την ταπείνωση, κατά τρόπο παραδειγματικό, και με τον αδελφό του Βασίλη έζησαν βίο εξ' ολοκλήρου εκκλησιαστικό.

Ξεκινούμε από σας, κύριε Παπαϊωάννου. Πέστε μας, πώς γνωρίσατε τον Παναή και τι ήταν για σας αυτός ο άνθρωπος.

Ι.Π.: Ασφαλώς για μας ο Γέροντας Παναής ήταν ο άνθρωπος που ήταν πλήρως αφιερωμένος στο Θεό. Ήταν ο άνθρωπος που μετάγγιζε στην ψυχή ολονών μας, όλων των Λυσιωτών και όλου του κόσμου το Θεό τον ίδιο. Η μεγάλη του αγάπη ήταν ο Χριστός. Γι' αυτό και κάθε μέρα επικοινωνούσε με το Θεό. Προσευχόταν. Είχε το χάρισμα και μία μεγάλη μνήμη να θυμάται απ' έξω όλες τις θ. Λειτουργίες. Όλη μέρα προσευχόταν. Στη δουλειά, τον θυμάμαι από μικρός, όταν εγώ ακόμη ήμουν μαθητής στο δημοτικό σχολείο και τύγχανε στ' αλώνια που ήμασταν να γειτνιάζουμε, πήγαινα, μικρός μαθητής, ν' ακούω τις ωραίες ιστορίες, τις ωραίες παραβολές και τις νουθεσίες που απηύθυνε σε μας, τα παιδιά. Τρομερή εντύπωση μου έκανε από τότε ότι όλοι οι ζευγολάτες γύρω που αλώνιζαν μέσα στον κάματο της ημέρας, στην κάψα του καλοκαιριού, στις αναποδιές της ζωής, σε κάθε δυστροπία των ζω-

ων, συνήθως, βλασφημούσαν ή θύμωναν κι όλα τους έφταιγαν. Εκτός από το Γέροντα Παναή και τον αδελφό του Βασίλη, που σε μία δύσκολη στιγμή των ζώων εφώναζαν: - «ευλογημένα του Θεού». Αυτή η φράση «ευλογημένα του Θεού», πολλές φορές, με είχε προβληματίσει ως μικρό μαθητή. Γιατί δεν θυμώνει; Γιατί δεν νευριάζει; Φυσικά, πιο ύστερα, είχα αντιληφθεί πλήρως ότι πολύ καλύτερη είναι η φράση «ευλογημένα του Θεού» παρά οι άλλες φράσεις που λέγονταν από τους άλλους.

Με τη διαρκή επικοινωνία που είχε με το Θεό βρισκόταν στην εκκλησία συνεχώς, στον Εσπερινό, στον Όρθρο, στις Ακολουθίες. Ήξερε απ' έξω τους ψαλμούς κι έτσι επικοινωνούσε με το Θεό. Σιγά-σιγά, ένα μεγάλο ακροατήριο σύχναζε στις Ακολουθίες, που έκανε ο Γέρων Παναής μαζί με τον αδελφό του.

Εκείνο, όμως, που είχε μεγάλη αξία για όλους τους Λυσιώτες, για όλο τον κόσμο, ήταν το ότι όλα όσα δίδασκε τα έθετε ο ίδιος σε πράξη. Δεν ήταν μόνο λόγια. Θυμάμαι χαρακτηριστικά που έλεγε:- «παιδιά, τίποτε δεν συμβουλεύω και τίποτε δεν διδάσκω, εάν δεν το θέσω πρώτα εγώ σε εφαρμογή, ώστε αυτά που σας λέω μπορούν να εφαρμοστούν. Θέληση θέλουν, πίστη θέλουν». Κάτι για το οποίο τον θαύμαζα ήταν η αντοχή την οποία είχε στις γονυκλισίες. Θυμάμαι, όταν θα πηγαίναμε εμείς εκκλησία σκεφτόμασταν:- «μα να πάμε από τους πρώτους εκκλησία; θάναι αρκετές ώρες. 2 ώρες ακόμη θ. Λειτουργία, ας καθυστερήσουμε λίγο». Ο Γέρων Παναής ήταν από βραδύς εκεί στους Εσπερινούς, στον Όρθρο. Δεν ξέρω εάν πήγαινε καθόλου να ξεκουραστεί. Πηγαίναμε και τον βρίσκαμε στην εκκλησία. Εκείνο που μου έκανε εντύπωση τρομερή είναι το γεγονός ότι στεκόταν όρθιος, ακίνητος, μπροστά από το εικόνισμα της Παναγίας, χωρίς να κινείται το παραμικρό. Το μόνο που έβλεπες να κινείται λίγο ήταν τα χείλη του που ασφαλώς ψέλιζαν κάποια προσευχή. Μεγάλη αντοχή, μεγάλη πίστη, μεγάλο παράδειγμα για μας.

Κ.Ι.: Ν' ακούσουμε και μια πρώτη παρουσίαση από τον πατέρα Γεώργιο πώς ο ίδιος γνώρισε τον ευλογημένο αυτό άνθρωπο του Θεού.

π.Γ.Κ.: Τον μακαριστό Γέροντα Παναή τον γνώρισα από μικρός. Από την εποχή που πηγαίναμε στο δημοτικό. Και όταν τελειώσαμε το δημοτικό συνηθίζαμε να πηγαίνουμε στο θρησκευτικό σύλλογο και παρακολουθούσαμε τη μελέτη που έκανε από τα βιβλία και την ερμηνεία του Ευαγγελίου από το Θεοτόκη. Μελετούσε, διάβαζε μάλλον, από την Παλαιά Διαθήκη. Μετά σβήναν τα φώτα και έκανε και Απόδειπνο. Ήξερε το Μέγα Απόδειπνο απ' έξω.

Κ.Ι.: Το ξέρω και το πιστοποιώ, γιατί, μια φορά στην προσφυγιά έμεινα μαζί τους για το Απόδειπνο και ήταν όντως μια πολύ πνευματική

εμπειρία.

π.Γ.Κ.: Έκανε αγρυπνίες τακτικά μόνος του. Κάθε Κυριακή έκανε αγρυπνία μαζί με τον αδελφό του Βασίλη. Γονατούσε μπροστά στην εικόνα της Παναγίας και έλεγε τους Χαιρετισμούς απ' έξω και συνεχώς δάκρυζε. Είχε το χάρισμα των δακρύων.

Κ.Ι.: Αυτό είναι πολύ σπουδαίο.

π.Γ.Κ.: Και μετά, όταν ιερωθήκαμε ήταν το δεξί μας χέρι.

Κ.Ι.: Δηλαδή; Εξηγήστε μας λίγο αυτό το δεξί χέρι, που ήταν ο Παναής.

π.Γ.Κ.: Εάν θα πηγαίναμε σε σπίτι να κάνουμε Ευχέλαιο ο Παναής θα πήγαινε να μας βοηθήσει. Σε όλες τις Λειτουργίες, στους Όρθρους, στους Εσπερινούς, ο Παναής θα έψαλλε. Οι ψάλτες έρχονταν μόνο Κυριακή. Καθημερινές και στους Εσπερινούς ο Παναής και ο Βασίλης ήταν οι ψάλτες μας.

Κ.Ι.: Και τα ήξεραν απ' έξω;

π.Γ.Κ.: Τα ήξεραν όλα απ' έξω.

Κ.Ι.: Μα είναι συγκλονιστικό να βρίσκεις ανθρώπους με λίγα γράμματα να γνωρίζουν τόσα πολλά.

π.Γ.Κ.: Ήταν του δημοτικού, αλλά δεν ήταν λίγα τα γράμματά τους, ήξεραν αρκετά. Μελετούσαν. Κι επειδή μελετούσαν, ήταν και έξυπνοι, διάνοιες, ό,τι μελετούσαν το αφομοίωναν.

Κ.Ι.: Όταν λέγω λίγα γράμματα, εννοώ ότι δεν τελείωσαν γυμνάσιο, πανεπιστήμιο. Όταν μιλούσες και με τον ένα και με τον άλλο, ένοιωθες ότι ήξεραν όλη την Αγία Γραφή, αλλά και την Υμνογραφία, και σου έλεγαν φράσεις απ' έξω. Κατείχαν τον απόστολο Παύλο, τους προφήτες, τα πάντα. Ήταν εκπληκτικό. Ήταν κινούμενα εκκλησιαστικά πανεπιστήμια και ο ένας και ο άλλος. Αυτά είναι μοναδικά πράγματα.

Αγαπητή μου Μαρία, να μας πεις κι εσύ ως μαθήτριά του και κατά συνέπεια πολύ κοντά στον Παναή μας, κάποια λόγια από τη ζωή που είχες πλησίον αυτού του αγίου ανθρώπου.

Μ.Ι.: Πολλά άκουσα και έμαθα από τον καλό μας Γέροντα, τον Παναή Χατζηγιωνά. Ο καλός Γέροντάς μας, έζησε στη Λύση βίο ασκητικό και ενάρετο. Ζούσε σαν ασκητής της ερήμου μέσα στον κόσμο και εψάρευε ανθρώπους, έσωζε ψυχές. Ήταν ένας επίγειος άγγελος μέσα στην Εκκλησία και καθοδηγούσε τον κόσμο στο δρόμο του Θεού. Τον καλό μας Γέροντα τον γνώρισα από μικρής ηλικίας. Από 6 χρονών θυμούνται που πήγαινα με τη μητέρα μου στο σπίτι του και καθόμαστε πάνα σε μικρά σκαμνάκια και μας διάβαζε βίους αγίων. Μας έλεγε ιστο-

ρίες αγίων και μας έλεγε προσευχές και ψαλμούς. Εκεί μαζευόταν και πολύς κόσμος και τον άκουγε. Επίσης, μας συμβούλευε να φορούμε μακριά φορέματα, μαντήλι στην κεφαλή και να είμαστε ντυμένες σεμνά, όπως την Παναγία, για να δικαιούμαστε να μπορούμε στην εκκλησία.

Θυμούμαι, που μας έμαθε και μια προσευχή για να τη λέμε όταν μπαίνομε στην εκκλησία. Μας έλεγε να κάνουμε 3 φορές το σταυρό μας και τρεις μετάνοιες και να λέμε μέσα μας μυστικά: «αξίωσέ με Κύριε να εισέλθω εις τον οίκο σου, να σε λατρέψω όπως σου ανήκει και δέξου την προσευχή μου Κύριε και ελέησόν με την αμαρτωλή».

Κ.Ι.: Βλέπω, τη θυμάσαι ακόμη, Μαρία.

Μ.Ι.: Μάλιστα. Μας έλεγε να πηγαίνουμε τακτικά στην εκκλησία, να εξομολογούμαστε και να κοινωνούμε συχνά. Επίσης, μας έλεγε την πίστη μας να την έχουμε στερεωμένη πάνω στην πέτρα και να μην την έχουμε «ξαπόλυτη» και όποθεν φυσήξει αέρας να την παίρνει. Πάντα μας δίδασκε το λόγο του Θεού. Στάθηκε για μας πατέρας και δάσκαλος. Εμείς τον αγαπούσαμε πολύ το Γέροντα και όταν τον βλέπαμε τρέχαμε κοντά του να του φιλήσουμε το χέρι, να πάρουμε την ευχή του και αυτός, με το χαμόγελο στα χείλη, μας έλεγε: «τες ευτζιές μου νάσιετε, κοπελλούες. Αν σας μείνει αυτό το μεράκι εν να πολλά καλά ειδ' άλλως εάν τα ξεχάσετε εν να παν οι κόποι μας χαμένοι».

Κ.Ι.: Να επανέλθουμε σε σας, κύριε Παπαϊωάννου. Αυτά που είπε η αδελφή σας Μαρία είναι σημαντικά. Δίνουν μια επιπρόσθετη μαρτυρία του πόσον αυτός ο άνθρωπος μπορούσε να μπει μέσα στις ανθρώπινες καρδιές και ανθρώπινες ψυχές και να τις κερδίσει. Όπως έλεγε και ο απόστολος Παύλος «γέγονα τοις πάσι τα πάντα ίνα υμάς κερδίσω». Και ο Παναής, νομίζω, κατάφερνε να έχει αυτό το χάρισμα. Να γίνεται τοις πάσι τα πάντα για να κερδίσει ψυχές.

Ι.Π.: Ασφαλώς είχε ένα δικό του τρόπο προσέγγισης, μian αγιότητα, που με το πρώτο σε σκλάβωνε. Άλλωστε ήταν και αυτό το χαμόγελο που είχε. Ένα χαμόγελο που σκλάβωνε πραγματικά το συνομιλητή του. Ένα γλυκύτατο χαμόγελο που έβλεπες ότι εδώ είναι ο άνθρωπος στον οποίο δόλος ουκ έστι. Και αυτά τα οποία έλεγε ήταν βγαλμένα από την ίδια την ψυχή του, μέσα από το πιστεύω του. Ήταν οι πραγματικές αλήθειες της πίστης μας και αυτές ήθελε να μεταγγίσει στο συνομιλητή του. Ύστερα, κάτι το οποίο συνάρπαζε τον ακροατή του, ήταν το σπουδαίο αφηγηματικό ύφος που είχε. Είχε μεγάλη γλαφυρότητα. Είχε εναλλαγή του τόνου τρομερή. Ζούσε όλα τα γεγονότα, που ήθελε να μεταδώσει.

Θυμούμαι, μικρός, πάλιν να επανέλθω πίσω στην παιδική μου ηλικία, αυτές οι αναμνήσεις μας συγκινούν και φέρνουνε στην επιφάνεια

πράγματα πρωτόγνωρα. Δεν ξέραμε τότε, μικροί, της ηλικίας των 5-6 χρόνων, αλλά στ' αυτά μένει η φράση της μητέρας μου και της γιαγιάς μου «δικιαβάζουν τα κοπέλλια». Αυτή η φράση μου μένει.

Κ.Ι.: Τα «κοπέλλια» ήταν...

Ι.Π.: Τα «κοπέλλια» ήταν ο Παναής και ο Βασίλης, τα παιδιά του Χατζηωνά του Ιλαμιού. Έμεινε στη Λύση η φράση: «δικιαβάζουν τα κοπέλλια. Να πάμε». Μικρός εγώ ακολουθούσα τη μητέρα μου, την κρατούσα από το φουστάνι και καθόμουν και έβλεπα μian ομάδα γυναικών, μικρή φυσικά, στο σπίτι του Παναή και του Βασίλη και δύο νέους, τότε ήταν στην ηλικία των 30 χρόνων, να διαβάζουν κάτι από την Αγία Γραφή, το οποίο, στην ηλικία εκείνη με κούραζε (γιατί θέλαμε παιγνίδι), αλλά έβλεπα την κατάνυξη με την οποίαν αυτές οι γυναίκες παρακολουθούσαν την ανάγνωση των «κοπελλιών». Την εικόνα αυτή την ξανάζησα ως μαθητής Γυμνασίου, γύρω στα 1942-1944, όταν με δική τους παρόρμηση, με δική τους θέληση, ιδρύθηκε και λειτούργησε στη Λύση, θρησκευτικός σύλλογος. Ένοιωθαν την ανάγκη ότι αυτές τις συνάξεις, αυτή την ομήγυρη έπρεπε να την πλατύνουν και να δώσουν την ευκαιρία και σε άντρες να παρακολουθούν τα αναγνώσματα. Ήταν αδύνατο εκεί στο σπίτι τους να μαζευτούν άντρες, μαζεύονταν κάποιοι, αλλά σ' ένα θρησκευτικό σύλλογο θα ήταν κάτι διαφορετικό. Γι' αυτό λειτούργησε θρησκευτικός σύλλογος στο γεωργικό σωματείο, που υπήρχε στη Λύση. Ήταν το παλαιότερο σωματείο, το οποίο ιδρύθηκε γύρω στο 1907. Στο θρησκευτικό σύλλογο σου έκανε εντύπωση η μεγάλη σύναξη ανθρώπων μεταξύ των οποίων και μερικοί δάσκαλοι, οι οποίοι καθόντουσαν γύρω-γύρω, όλοι 40-60 άτομα και στη μέση ο Παναής να διαβάζει.

Κ.Ι.: Ο μικρόσωμος αυτός άνθρωπος με τη βράκα του!

Ι.Π.: Μάλιστα. Μια χαρακτηριστική εντύπωση εφυτεύθη στο μυαλό μου. Όλοι παρακολουθούσαν με μεγάλη κατάνυξη. Πιο ύστερα, μετέφεραν το θρησκευτικό σύλλογο απέναντι από το σπίτι τους σε οίκημα που έκτισε ειδικά η εκκλησία και τότε ονομάσθη *Θρησκευτικός Σύλλογος Προφήτης Ηλίας*.

Κ.Ι.: Αυτά που λέτε, κύριε Παπαϊωάννου, μου θυμίζουν τη φράση του αποστόλου Παύλου, «εξελέξατο ο Θεός τα μωρά του κόσμου ίνα τους σοφούς καταισχύνη». Εκείνο που δεν καταφέρνουν οι σοφοί του κόσμου, εκείνοι που έχουν την κοσμική σοφία, το καταφέρνουν τα μωρά. Ο Παναής ήταν ένα μωρό του Θεού, διότι, όπως ξέρουμε, η βασιλεία του Θεού ανήκει στα παιδιά.

Ι.Π.: Κοιτάξετε μία φράση που μου έμεινε από τότε. Στην ομήγυρη αυτή μαζεύονταν δάσκαλοι, τότε νεαροί, «δασκαλούθκια». Ήταν πρωτοδιόριστοι. Έκαναν ένα χρόνο στη Λύση, όπως και σε όλα τα σχολεία,

όταν έκαναν την προπαίδεια, για να πάνε τον επόμενο χρόνο, στο τότε Διδακταλικό Κολλέγιο. Οι νέοι αυτοί πήγαιναν και παρακολουθούσαν με κατάνυξη τον Παναή. Η φράση που μου έκανε τότε εντύπωση ήταν η φράση του Παναή: «εγώ έχω ανάγκη από σας και έρχεστε εσείς να με ακούσετε;»

Αυτή τη φράση την ξανάκουσα πολλές δεκαετίες ύστερα, στην προσφυγιά, όταν μορφωμένοι πανεπιστημίων πήγαιναν κοντά του. Πάντα είχε αυτή την ταπείνωση και έλεγε: «εγώ έχω ανάγκη από σας και σεις έρχεστε να με ακούσετε;»

Κ.Ι.: Είχε το ταπεινό φρόνημα, ήταν πτωχός τω πνεύματι και γι' αυτό μπήκε στη Βασιλεία. Πολλοί ηγούμενοι, Αγιορείτες, Καθηγητές πανεπιστημίων κ.ά. πήγαιναν να δουν αυτή τη μορφή, η οποία είχε μέσα της το ύδωρ το ζων.

Πατέρα Γεώργιε, νάρθουμε και σε σας να δούμε τον Παναή μέσα στο ναό, λίγο πιο παραστατικά. Μπορείτε να μας περιγράψετε τον Παναή μέσα στο ναό, ως βοηθό σας, ως άνθρωπο που συνεργαζόταν μαζί σας; Στις σχέσεις υπήρχε καθόλου οξυύτητα;

π.Γ.Κ.: Υπήρχε απέραντη αγάπη, καλωσύνη και τον σεβόμαστε σαν πατέρα μας, μάλλον ανώτερό μας και πολλές φορές τον συμβουλευόμασταν.

Κ.Ι.: Εσείς οι ιερείς;

π.Γ.Κ.: Ναι. Κάτι που δεν ξέραμε ζητούσαμε να μας το πει. Ήταν το δεξί μας χέρι. Ήταν ο άνθρωπος, ο οποίος προετοίμαζε τον κόσμο για να εξομολογηθεί. Έπρεπε όλοι να περάσουν πρώτα από τον Παναή να προετοιμαστούν και μετά να πάνε στον πνευματικό για να εξομολογηθούν. Ήταν απαραίτητο.

Κ.Ι.: Κι αυτό συνέβαινε σε όλο το χωριό;

π.Γ.Κ.: Σε όλο το χωριό.

Κ.Ι.: Ήταν σεβαστός σε όλους;

π.Γ.Κ.: Σε όλους.

Κ.Ι.: Απ' ό,τι μου είπε ο Γέροντας Γαβριήλ, ο συγχωριανός σας αρχιμανδρίτης, ο Παναής είχε την ικανότητα να δημιουργεί τέτοια κατάνυξη μέσα στις ψυχές των ανθρώπων ώστε να έχουν οι ίδιοι την ανάγκη να στραφούν προς το Θεό. Ακόμα και οι αριστεροί (κομματικά), οι οποίοι, υποτίθεται, ακολουθούσαν τις υλιστικές θεωρίες σεβόντουσαν τον Παναή. Συχνά, πήγαινε και στα αριστερά σωματεία ο Παναής και τους έδιδασκε.

π.Γ.Κ.: Δεν ξεχώριζε κανένα, κανένα. Είχε και μια συνήθεια, όταν

απέθνησε κανένας νέος, να πηγαίνει στην οικογένειά του τη νύκτα για να παρηγορήσει, να διαβάσει κάτι. Υπάρχουν άνθρωποι που λέγουν σήμερα: «εάν δεν ήταν ο Παναής, εγώ θα απέθνησκα, εγώ θα αυτοκτονούσα».

Κ.Ι.: Τόσο πολύ;

π.Γ.Κ.: Τόσο πολύ. Είχε και μία άλλη συνήθεια. Υπήρχαν στο χωριό αρκετοί γέροντες, που δεν μπορούσαν να έρθουν στην εκκλησία να μεταλάβουν. Πήγαινε εκ των προτέρων, τους ανακοίνωνε ότι θάρθει την τάδε ώρα ο ιερέας να σας μεταλάβει. Τους προετοίμαζε και πηγαίναμε την κατάλληλη ημέρα και τους μεταλαμβάναμε. Κι έβλεπες με πόση αγάπη και με πόση στοργή τον περιέβαλαν οι γέροντες: «Κάτσε Παναή να μας πεις κάτι» ήταν η φράση όλων.

Κ.Ι.: Όλοι τον ήθελαν. Η παρουσία του προκαλούσε αυτό που λέει η Αγία Γραφή «καύση καρδιάς».

π.Γ.Κ.: Βλέπετε, αναφέρετε ότι έμπαινε σε όλα τα καφενεία, σε όλους τους συλλόγους και σ' αυτούς τους συλλόγους που μπορούσαν να μην τον δεκτούν. Παντού ήταν. Έχω στο νου μου μια παράγραφο από το Γιώργο Λυσιώτη, φιλόλογο εκπαιδευτικό. Του είχαμε πει κάποτε να μας ετοιμάσει λίγα λόγια για το καφενείο του Παντελή Ματθαίου. Το καφενείο του Παντελή ήταν ένα καφενείο που άκμασε στη Λύση σε μια πολύ παλιά εποχή. Ο Γεώργιος Λυσιώτης συνήθιζε να πηγαίνει στο καφενείο αυτό στη 10ετία του 1940. Καθόταν με τους ηλικιωμένους. Ο ιδιοκτήτης του καφενείου είχε πάει μέχρι την τρίτη Γυμνασίου και εθεωρείτο ο μορφωμένος της εποχής. Σχολίαζε και αρκετά εδάφια από την Αγία Γραφή. Λοιπόν, στο καφενείο του έβρισκαν πρόσφορο έδαφος οι χιλιαστές. Πήγαιναν εκεί για να συζητήσουν. Γράφει χαρακτηριστικά ο Γ. Λυσιώτης, ειδικά για το Γέροντα Παναή: «Κάποτε έμπαινε στο καφενείο και ο Παναής του Ιλαμιού, όταν τύγχανε να βρίσκεται εκεί κανένας χιλιαστής». Αναφέρει ότι οι χιλιαστές πήγαιναν εκεί, διότι ήταν ο Παντελής του Ματθαίου: «ο εγγράμματος της εποχής, που ήξερε αρκετά εδάφια απ' έξω από την Αγία Γραφή, και ο οποίος, σιγούσε, με την παρουσία του Παναή, που ήξερε πραγματικά την Αγία Γραφή. Ο Γέρον Παναής υπεράσπιζε με ζήλο τις αρχές της Ορθοδοξίας, κατετρόπωνε τους χιλιαστές. Ήταν τύπος ασκητικός, αγνός, θεοσεβής, κήρυκας του Ευαγγελίου, όπου βρισκόταν. Ήταν ένας σωστός καλόγερος, που σημάδευε με την παρουσία του τη θρησκευτική ζωή της Λύσης».

Κ.Ι.: Μα μόνον της Λύσης;

π.Γ.Κ.: Αναλύοντας ή διαβάζοντας θρησκευτικά κείμενα, τόσο στο σπίτι του, όσο και στο θρησκευτικό σύλλογο, καθώς και στα καφενεία, άφησε τη μνήμη του ανεξίτηλη μεταξύ όλων μας. Όλα τα εδάφια της

Αγίας Γραφής με τα οποία απαντούσε στους χιλιαστές τα γνώριζε απ' έξω.

Κ.Ι.: Μαρία, ερχόμαστε και πάλιν κοντά σου, για να μας πεις την καθημερινή σχέση που είχατε με αυτόν τον άνθρωπο, τον Παναή του Ιλαμιού, το Γέροντα με την εκκλησιαστική σημασία του όρου.

Μ.Ι.: Ο Γέροντας Παναής και ο αδελφός του Βασίλης είχαν σαν μοναστήρι την εκκλησία της Λύσης.

Καθημερινά έκαμναν Ακολουθίες, όπως στα μοναστήρια. Συχνά μας έκαμνε και μεγάλες, ολονύκτιες αγρυπνίες. Και όταν ήταν της Παναγίας και γιόρταζε ο ναός μας, ο Γέροντας είχε μεγάλη χαρά. Την αγαπούσε πολύ την Παναγία και γι' αυτό όλο το βράδυ έψαλλε γονατιστός και τα δάκρυά του έβρεχαν το πάτωμα και μας έλεγε: «Ψάλλετε, ρε κοπελλούες, της Παναγίας, γιατί πρέπει Της και αξίζει Της».

Μερόνυκτα, γονατιστός, έψαλλε στην Παναγία, με μάτια δακρυσμένα. Τα γόνατά του, έλιωναν, μέχρι που έσταζαν αίμα. Μια άλλη μεγάλη αγρυπνία που μας έκανε ήταν εκείνη του Σωτήρος. Μας έλεγε: «πόψε, κοπελλούες, πρέπει να μείνουμε μέχρι αργά το βράδυ για να φύγουμε. Να ψάλλουμε και να προσευχόμαστε, ώσπου να δούμε τα επουράνια». Άλλη, πιο μεγάλη και κατανυκτική αγρυπνία που μας έκαμνε ήταν εκείνη της Σταύρωσης του Χριστού. Όλη τη νύκτα έψαλλε με τον αδελφό του Βασίλη στο Χριστό. Τον εθυμίαζαν, τον ράντιζαν ροδόσταγμα και έβαιναν με τριαντάφυλλα τον Επιτάφιο. Μας έλεγαν: «ακούτε, κοπελλούες, όταν έχουμε νεκρό στο σπίτι μας, όλη τη νύκτα μένουμε ξάγρυπνοι και τον προσέχουμε, πόσο μάλλον το Χριστό μας, που είναι Θεός. Απόψε πρέπει να μείνουμε ξάγρυπνοι κοντά στο Χριστό μας, κοντά στην καλή μας Παναγία». Όταν κοινωνούσε των Αχράντων Μυστηρίων μας έλεγε: «σήμερα, κοπελλούες, κοινωνήσαμε. Βάλαμε το Χριστό μέσα μας, εάν μας αξίζει. Έχουμε πνευματική τροφή μέσα μας και δεν χρειαζόμαστε υλική τροφή». Όλη την ημέρα την περνούσε με τη Θεία Κοινωνία.

Όταν γυρίζαμε από την εκκλησία, αργά το βράδυ, στο δρόμο μας έλεγε: «νάρκεστε, κοπελλούες, στην εκκλησία τώρα που είναι ανοικτή, γιατί εν νάρτει ένας τζιαιρός που εν να βιώσει τζιαι εν να κλαίμε όλοι και να μαραζώνουμε που τα χάσαμε ούλλα».

Κ.Ι.: Προείδε την κατάληψη της Λύσης από τους Τούρκους;

Μ.Ι.: Μάλιστα.

Κ.Ι.: Αυτό που μας λέτε σημαίνει ότι είχε και το προορατικό χάρισμα.

Μ.Ι.: Εγώ που τον άκουγα σ' όσα μας έλεγε τώρα καταλαβαίνω αυτά που περνούμε στην προσφυγιά. Ήταν όσα προείπε ο Γέροντας.

Κ.Ι.: Πότε σας τα είπε αυτά, Μαρία; Θυμάσαι;

Μ.Ι.: Λίγο πριν φύγουμε από τη Λύση. Ακριβή χρονολογία δεν θυμάμαι. Ήταν πριν φύγουμε από τη Λύση. Και όταν ήρθαμε στην προσφυγιά, είπα πως ο Γέροντάς μας είχε το προορατικό χάρισμα.

Κ.Ι.: Είναι πολύ συγκλονιστική αυτή η μαρτυρία για τον Παναή. Τούτο αποδεικνύει πολλά. Επιστρέφουμε και πάλιν κοντά σας, κύριε Παπαϊώαννου. Πέστε μας λίγα λόγια ωφέλιμα, εάν θυμάστε, από το Γέροντα.

Ι.Π.: Ο Γέροντας ήταν και παιδαγωγός, δεν μετάγγιζε μόνο πίστη. Κάτι το οποίο εμείς στην παιδαγωγική σήμερα το κάνουμε παντιέρα και πιστεύω μας, τη συνεργασία ολονών για να μπορέσουμε να πλάσουμε χαρακτήρες, ο Παναής το έλεγε πολύ πιο πριν: «Η διατροφή, η διαπαιδαγώγηση των παιδιών μοιάζει με σκυταλοδρομία. Οι αθλητές που λαμβάνουν μέρος είναι πολλοί: οι γονείς, οι δάσκαλοι, οι ιερείς, η κοινωνία. Αν ένας απ' αυτούς δεν τρέξει καλά η σκυταλοδρομία είναι άκυρη».

Κ.Ι.: Είναι εκπληκτική εικόνα αυτή. Θυμίζει τη συστημική σκέψη.

Ι.Π.: Αυτή είναι σωστή διαπαιδαγώγηση. Η νέα παιδαγωγική αυτά διδάσκει. Μέσα από την πίστη έβγαλε αυτή την ωραία εικόνα. Αλλά και τα άλλα που μας έλεγε ήταν σοφία. Ο Θεός, ετόνιζε, «εμάς είναι που ζητά. Του κάνουμε δώρα, πολλά δώρα του κάνουμε, αλλά, ζητά εμάς να πάμε κοντά του». «Συνηθίσαμε - έλεγε - να λέμε τον άρτον ημών τον επιούσιον. Μα όταν λέει η προσευχή τον άρτον ημών, δεν εννοεί μόνο να θρέψουμε το σώμα, αλλά εννοεί και την ψυχή».

Κ.Ι.: Συνεχίζουμε και πάλι μαζί σας, πατέρα Γεώργιε, μιλώντας για τη συγκατοίκηση που είχατε με αυτόν τον άνθρωπο. Νομίζω, ζούσατε στο ίδιο σπίτι και αυτό έχει μεγάλη σημασία. Πέστε μας λίγα λόγια για την καθημερινότητα του Παναή μας.

π.Γ.Κ.: Ο Παναής ήταν άνθρωπος ακούραστος. Ούτε στιγμή δεν έμενε αργός. Πάντοτε κάτι θα έκαμνε. Θα μελετούσε ή με κάποιαν άλλη ασχολία θα καταγινόταν.

Κ.Ι.: Είχε το εργόχειρό του, όπως λέμε.

π.Γ.Κ.: Μάλιστα. Έδενε σκούπες ή προετοίμαζε «ιταρέδες» για την εκκλησία. Ιταρέδες ήταν τα μικρά φυτίλια που χρησιμοποιούσαν για το άναμα των καντηλιών. Τους έκαμνε ο ίδιος. Ασχολείτο, επίσης, και με την αντιγραφή.

Κ.Ι.: Αντιγραφή ιερών κειμένων, αντιλαμβάνομαι.

π.Γ.Κ.: Ναι. Διόρθωνε και παπούτσια παλιά των συγγενών του. Ήταν πράγματι ακούραστος. Ούτε λεπτό δεν καθόταν. Εμείς θέλαμε να ξεκουραστούμε, ο Παναής ποτέ. Πήγαινε και στα χωράφια. Έκανε γεωρ-

γικές εργασίες. Κι όταν ήταν η ώρα του Εσπερινού, πολλές φορές, πεζός, μισή και μια ώρα, ξεκινούσε από το χωράφι για νάρθει στην ώρα του στον Εσπερινό. Δεν έλεγε, ας κάνουν οι ιερείς τον Εσπερινό. Ερχόταν στην ώρα του. Ήθελε νάναι στην εκκλησία, να την ανοίξει, ν' ανάψει τα καντήλια. Ήθελε νάναι έτοιμος.

Κ.Ι.: Αυτό που μας είπατε για το ακούραστο του Παναή μου θυμίζει κάτι που έλεγε ο Γέρων Πορφύριος. Έλεγε ότι πρέπει να λιώνουμε στην εργασία. Η εργασία είναι έργο Θεού. Είναι η ίδια η πράξη της δημιουργίας και επέμενε πάρα πολύ ο Γέρων Πορφύριος στο θέμα της εργασίας και της εργασιοθεραπείας. Τούτο δείχνει πόσο σωστός ήταν ο Παναής. Άλλωστε ο Κύριος δεν μας είπε: «Ο Πατήρ μου έως άρτι εργάζεται και εγώ εργάζομαι;» Όταν ο Θεός Πατήρ εργάζεται και ο Υιός εργάζεται, πόσον μάλλον εμείς. Είναι αδιανόητο να τεμπελιάζουμε και να βρισκόμαστε στην αδράνεια. Όμως, πώς έτυχε να ήσαστε όλοι μαζί, πατέρα Γεώργιε, μέσα στο ίδιο σπίτι και να ζείτε μαζί του; Τα παιδιά σας, νομίζω, τα μεγαλώσατε. Βγάλατε και τα ονόματα του Παναή και του Βασίλη.

π.Γ.Κ.: Η γυναίκα μου είναι αδελφότεκνή τους (ανεψιά) και είχε το σπίτι, το οποίο έκτισε ο Παναής για να παντρευτεί. Το έκτισαν οι γονείς του. Όταν έμεινε ανύπανδρος το έδωσε στην αδελφότεκνή του. Έτυχε κι εγώ νάμαι κληρικός και το σπίτι ήταν πολύ κοντά στην εκκλησία. Μας το έδωσαν να κατοικούμε.

Κ.Ι.: Σας το παρεχώρησαν;

π.Γ.Κ.: Ναι. Είχαν και πολλή αγάπη στα παιδιά μου, τα οποία δεν έφευγαν από το σπίτι τους. Μάλιστα η δεύτερή μου κόρη, μέχρι 14 χρονών, έμενε με την αδελφή του Παναή και του Βασίλη, την Τρυφωνία, στο ίδιο δωμάτιο, μπορώ να πω στο ίδιο κρεβάτι.

Κ.Ι.: Ήταν πολύ μεγάλη ευλογία για τα παιδιά σας. Και θα πρέπει να επηρεάστηκαν πολύ από τους Γέροντες.

π.Γ.Κ.: Η δεύτερή μου κόρη, είχε τόση υπομονή, ώστε έμαθε όλα σχεδόν τα απολυτικά των αγίων. Όταν ήταν 3-4 χρονών ήξερε απέξω πολλά απολυτικά αγίων και τα έψαλλε. Δεν ήξερε μόνο λόγια. Έμαθε και το ψάλσιμό τους.

Ο Παναής έτρωγε ελάχιστο φαί και όταν επέμενε το μωρό, «πάρε ακόμα λίγο θείε Παναή», της έλεγε: «άντε, ας κάνω λίγη υπακοή».

Κ.Ι.: Κύριε Παπαϊωάννου, ανέφερε ο πατήρ Γεώργιος ότι ο Παναής θα παντρευόταν. Γνωρίζω ότι υπάρχει μια ιστορία πάνω σε αυτό το θέμα. Η ιστορία μιλά γιατί δεν παντρεύτηκε και γιατί δεν ιερώθηκε.

Ι.Π.: Όλοι μας νοσταλγούσαμε και θέλαμε να τον δούμε ιερωμένο. Ο

ίδιος όμως έλεγε:- «δεν είμαι άξιος να φέρω αυτό το φορτίο του ράσου». Ήταν κοσμοκαλόγερος. Ζούσε ασκητική ζωή μέσα στον κόσμο. Και αυτή είναι η μεγάλη αξία που είχε. Μέσα σε τόσους πειρασμούς μπορούσε να ζει τον άγιο βίο που ζούσε.

Κ.Ι.: Έστεκε ως πνευματική ύπαρξη.

Ι.Π.: Ακριβώς.

Κ.Ι.: Εν τω κόσμω αλλ' ουχί εκ του κόσμου.

Ι.Π.: Όλοι εμείς, θέλαμε, και όλοι οι συνήλικοί του, να γίνει ιερέας στη Λύση. Αλλά για να γίνει ιερέας έπρεπε να νυμφευθεί πρώτα και οι γονείς του τον ώθησαν να βρει μια νύμφη. Την εποχή εκείνη, οι πιο πολλοί γάμοι, εγίνοντο με συνοικέσια. Ο Παναής για να μην κακοκαρδίσει τους γονείς του, παρόλο ότι νυμφεύθηκε την Εκκλησία και το όνειρό του ήταν κάπου αλλού, δεν αρνήθηκε. Πήγαν στα προξενία, είδαν τη γυναίκα, τους είδε φυσικά και η γυναίκα, και όταν τον είδε η υποτιθέμενη νύμφη είπε:- «δεν θα τον πάρω, γιατί είναι πολύ ξερακιανός, πολύ αδύνατος, δεν θα αντέχει να εργαστεί. Πώς θα με ζήσει;» Ο ίδιος δε, πιο ύστερα, αφηγήθηκε την ιστορία αυτή λέγοντας: - «Ξέρετε, στην πραγματικότητα αυτή την κοπέλλα δεν την αγάπησα ποτέ. Όταν όμως αρνήθηκε και μου έδωσε την ευκαιρία να νυμφευθώ το Χριστό, την αγάπησα». Βλέπετε, ήταν δοσμένος, νυμφευμένος με την Εκκλησία, με το Θεό.

Κ.Ι.: Είναι οι περιπτώσεις εκείνες για τις οποίες ο Κύριος είπε: «Εισίν τινές οίτινες ευνούχισαν εαυτούς διά την βασιλείαν των ουρανών». Ο λόγος αυτός δεν είναι για όλους. Είναι κλήση, η άσκηση, όπως είπε προηγουμένως και η αγαπητή μας Μαρία για τον Παναή. Ας έρθουμε για λίγο στη Μαρία, η οποία έχει κάποιες άλλες μαρτυρίες να μας δώσει.

Μ.Ι.: Ο καλός και άγιος Γέροντάς μας δεν ήθελε ποτέ του να κλείσει την εκκλησία. «Να πάω πού;» μας έλεγε: - «έχει καλύτερο τόπο από το σπίτι του Θεού;» Μέρα νύκτα ήταν μέσα στην εκκλησία και διάβαζε και προσευχόταν και έλεγε: «μερόνυκτα πρέπει να υμνούμε το Θεό και να τον δοξολογούμε». Θυμούμαι, κάποια Κυριακή που μαζεύαμε τις ελιές της εκκλησίας, λίγο πιο κάτω από την εκκλησία, μαζί μας βρισκόταν και ο Γέροντας και μας βοηθούσε. Και όπως μας έλεγε τις ιστορίες του διέκοψε για λίγο και μας λέει: -«θα πάω ν' ανάψω το καντήλι της Παναγίας, γιατί θα σβήσει. Και τρέχοντας προς την εκκλησία, πήγε, το ανάψε και γύρισε πάλιν κοντά μας. Όλες εμείς μεταξύ μας σκεφτόμασταν και λέγαμε: - ποιος άραγε του είπε αυτή τη στιγμή ότι έσβησε το καντήλι της Παναγίας;

Κ.Ι.: Είχε τη διόραση κι έβλεπε, όπως όλοι οι άγιοι, που έχουν τα χαρίσματα αυτά του Αγίου Πνεύματος.

Μ.Ι.: Και όταν βρεθήκαμε στην προσφυγιά, θυμούμαι, όταν τον είδαμε, κλαίαμε το μακρινό μας χωρισμό και του φιλούσαμε το χέρι. Κι αυτός μας έλεγε: - «θυμάστε, κοπελλούες, όταν ήμαστε στη Λύση τι σας έλεγα; έρκεστε, κοπελλούες, στην εκκλησία, γιατί εν νάρτει μια ώρα που εν να βιώσει η εκκλησία; και εν να κλαίμε και εν να μαραζώνουμε ούλλοι!».

Κ.Ι.: Πράγματι, είχε το προορατικό χάρισμα. Είδε την επερχόμενη καταστροφή.

Μ.Ι.: Και συνέχιζε να μας λέγει: «τόσον τζαιρό που τα λαλούσαμε τζιαί κάμναμέν τα ούλα, δεν τα καταφέρετε να κάμετε αποθήκη μέσα σας και εν καιρώ ελλείψεως να τραβάτε από την αποθήκη και να κανονίζεστε;». Μας έδωσε έτσι παρηγοριά και ανακούφιση ο Γέροντας.

Κ.Ι.: Όντως χρειαζόμαστε να 'χουμε αποθήκη μέσα μας, γιατί χωρίς αυτήν την αποθήκη του Πνεύματος ο άνθρωπος θα δυσκολευθεί να ζήσει. Δυσκολεύεται, παράλληλα, να ζήσει από τη στιγμή που είδε τον Παράδεισο. Βλέπει ο κόσμος μέσα σε ποια κόλαση βρίσκεται. Βλέπει τι σημαίνει στέρηση του Θεού.

Ένα γεγονός ήθελα να συζητήσω και με τους τρεις σας, εάν το ξέρετε και το οποίο παρέθεσα στο δικό μου το βιβλίο *Σύγχρονοι άγιοι Γέροντες*, κατά ένα κρυπτικό τρόπο. Μου το ανέφερε ο Γέροντας Γαβριήλ και η ηγουμένη Καλλίστη του Αγίου Παντελεήμονος. Το κουβέντιασα και με τον αδελφό του Παναή το Βασίλη και μου το επικύρωσε. Οι άγιοι αυτοί άνθρωποι είχαν την επίσκεψη του Χριστού στη Λύση, υπό τη μορφή κάποιου ξένου και επίσης την παρουσία της χάριτος, υπό τη μορφή ουράνιου τόξου που τους παρακολουθούσε. Τον ξένο συνόδευε η μητέρα του. Πόσο γνωρίζεις αυτά τα συμβάντα, Μαρία;

Μ.Ι.: Θυμούμαι, που μας έλεγαν οι Γέροντες ότι τα δειλινά, μια μέρα που δούλευαν στο αλώνι, όπως δούλευαν εκεί, είδαν ένα ρασοφόρο νέο να πηγαίνει κοντά τους, μαζί με τη μητέρα του. Πρώτος τον είδεν ο Βασίλης. Μετά λέει στον Παναή: -«κάποιος έρχεται κοντά μας. Ένας ρασοφόρος με μια γυναίκα για να μας επισκεφτεί». Ο Γέροντας τότε είπε: - «α, αυτός ο άνθρωπος δεν είναι ζητιάνος, αλλά σαν να είναι κάποιος άγγελος». Πήγε κοντά τους και τους μίλησε. Μάλιστα, κρατούσε στα χέρια του ένα «ποξιά» (μπόγο) ρούχα και τον άφησε εκεί. Ακολούθως, προχώρησε λίγα βήματα πιο κάτω και άφησε τη μητέρα του και γύρισε πάλι κοντά τους και τους είπε: - «πότε θα κάνετε τον περίπατό σας εκεί στο δρόμο που πηγαίνετε κάθε βράδυ;». Οι Γέροντες του απάντησαν: - «θα πάμε τώρα, είμαστε έτοιμοι». Ο ξένος τους είπε: - «θα πάω

κι εγώ μαζί σας». Και ξεκίνησαν μαζί. Ο Γέρον Παναής τον ρώτησε από πού είναι, πού πηγαίνει και τι θέλει. Ο ξένος τους είπε: - «είμαστε από τα Ιεροσόλυμα και ήρθαμε με τη μητέρα μου για λίγες μέρες». Και συνέχιζε να τους λέει ιστορίες από τα Ιεροσόλυμα, αλλά και για τη σταύρωση του Χριστού. Σ' όλο το δρόμο τους έλεγε για τα πάθη του Χριστού. Μετά γύρισαν πίσω και πήγαν στο σπίτι τους. Στάθηκαν απ' έξω, αλλά ο νέος δεν μπήκε μέσα. Ο Παναής, τότε, πήγε στο σπίτι να του φέρει τρόφιμα. Ο ξένος τους είπε: - «θα γυρίσω εκεί που άφηκα τα ρούχα για να μείνω απόψε. Δεν θα μείνω μαζί σας». Έμεινε με το Βασίλη απ' έξω και ο Παναής πήγε να του φέρει τα τρόφιμα. Ο ξένος, στο μεταξύ, είπε στο Βασίλη, ενώ βρέθηκε αμέσως στο χέρι του ένα πιάτο. - «θα μπω εδώ στη γερόντισσα να της δώσω το πιάτο, γιατί ένα βράδυ μου έδωσε ένα πιάτο φαί». Μπαίνοντας στη γερόντισσα δεν ξαναγύρισε ο νέος πίσω. Όταν βγήκε ο Παναής να τον βρει, έψαξε στη γερόντισσα, έψαξε παντού αλλά δεν βρήκαν κανένα. Το πιάτο που βαστούσε ήταν πάνω στο τραπέζι.

Κ.Ι.: Έγινε άφαντος;

Μ.Ι.: Ναι.

Κ.Ι.: Και η μητέρα του έγινε άφαντη;

Μ.Ι.: Και αυτή έγινε άφαντη. Τέτοιον άνθρωπο δεν είδαν ποτέ στη ζωή τους. Ήταν ένας επίγειος άγγελος.

Κ.Ι.: Μάλιστα. Ευχαριστώ πολύ, Μαρία. Δεν ξέρω, εάν το ακούσατε και εσείς, πατέρα Γεώργιε.

π.Γ.Κ.: Μας το διηγήθηκαν πολλές φορές. Μου το επικύρωσε και ο Βασίλης.

Ι.Π.: Κάτι που χαρακτήριζε και τους δύο ήταν η μεγάλη φιλοξενία και η φιλανθρωπία. Ήταν αδύνατο να αφήσουν κάποιο ξένο χωρίς να τον φιλοξενήσουν.

Κ.Ι.: Και στην προσφυγιά πήγαινες σπίτι τους και σου έβγαζαν τα πάντα.

Ι.Π.: Βλέπετε, τη στιγμή που πήγαν να τον φιλοξενήσουν και να του προσφέρουν στέγη και τροφή, τότε χάθηκε.

Κ.Ι.: Η φιλοξενία τους ήταν Αβρααμιαία, όπως λέμε.

π.Γ.Κ.: Όπου υπήρχαν ξένοι στο χωριό θα τους έφερναν στο σπίτι του Παναή και του Βασίλη για να τους φιλοξενήσουν. Στη Λύση τότε δεν υπήρχαν ξενοδοχεία, δεν υπήρχε τίποτα. Οι περαστικοί, οι ξένοι, έμεναν στου Βασίλη και στου Παναή. Σπάνιες ήταν οι νύκτες που να μην υπήρχε ξένος. Οι ζητιάνοι έμεναν στο σπίτι του Βασίλη και του Πα-

ναή.

Κ.Ι.: Για το ουράνιο τόξο γνωρίζετε τίποτε; Γνωρίζεις, Μαρία, ή δεν το άκουσες; Εσείς, κύριε Παπαϊωάννου;

Ι.Π.: Δεν γνωρίζω.

Κ.Ι.: Το κουβέντιασα με το Βασίλη και μου είπε: «σαν επερπατούσαμε, επερπατούσε μπροστά το ουράνιο τόξο και νομίσαμε μήπως είναι οπτασία του σατανά και ήρθε ο διάβολος για να μας πειράξει. Αλλάξαμε κατεύθυνση. Γυρίσαμε προς τα πίσω. Και όπου πηγαίναμε μας παρακολουθούσε». Από τα λίγα που γνωρίζω, η παρουσία του ουράνιου τόξου είναι η παρουσία της χάριτος του Θεού. Άλλωστε, ήταν άνθρωποι που είχαν αρκετές επισκέψεις από το Θεό. Ας συνεχίσουμε για τους αγίους αυτούς ανθρώπους. Σε παρακαλώ, Μαρία, πες μας ακόμη μερικά πράγματα.

Μ.Ι.: Στον καλό και άγιο Γέροντά μας χρωστώ μεγάλη ευγνωμοσύνη και τον σέβομαι εκ βάθους καρδιάς για τα όσα πρόσφερε σε μένα και σ' όλο τον κόσμο. Εύχομαι αυτή τη στιγμή που μιλούμε για τη ζωή του να μας βλέπει και να μας ακούει και να προσεύχεται για μας, όπως μας υποσχέθηκε, όταν ήταν στη ζωή. Τότε, μας έλεγε: «ακούτε, κοπελλούες. Αν εύρω μια γωνιά και τρυπώσω και εύρω και λίγη χάρη που το Θεό, εν να προσεύχομαι τζιαί τζικικάτω για σας και για όλον τον κόσμο».

Κ.Ι.: Αυτό σημαίνει πως είχε τη σωστή εκκλησιαστική συνείδηση. Όπως θα έλεγε και ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης και το έπραττε και ο Γέρων Σωφρόνιος στο Essex (έγραψε και το σχετικό βιβλίο για τον άγιο Σιλουανό, το Γέροντά του), ο άνθρωπος δεν πρέπει να προσεύχεται εγωιστικά, μόνο για τον εαυτό του, για τις προσωπικές του ανάγκες. Και για αυτές είναι φυσικό να προσεύχεται προς τον Πατέρα, αλλά δεν θα πρέπει να έχουν πρωτεύουσα θέση. Θα πρέπει να προσεύχεται για το σύνολο της εκπεσούσης ανθρωπότητας, από καταβολής κόσμου έως της συντελίας των αιώνων. Αυτό σημαίνει διευρυμένη συνείδηση και καθολική αγάπη.

Ι.Π.: Είναι κάτι που ο Γέρων Παναής το έκανε.

Κ.Ι.: Βεβαίως.

Ι.Π.: Ζούσε για όλους και ήξερε ονόματα απ' έξω πολλά. Τα είχε και γραμμένα και προσευχόταν για όλους.

Κ.Ι.: Μου θυμίζετε τον άγιο Παπανικόλα Πλανά, που έκανε εκείνες τις ατέλειωτες Λειτουργίες και έλεγε ονόματα μέχρι τις τρεις το απόγευμα.

Ι.Π.: Πρόσθετε ο Παναής πως δεν πρέπει να περιμένουμε να μας δώ-

σει κάτι ο Θεός για να τον ευχαριστήσουμε και να προσευχηθούμε. Είναι απαραίτητο να προσευχόμαστε και να ζητούμε από το Θεό άφεση αμαρτιών, τόσο για μας, όσο και για τους άλλους. Εμείς λέμε ότι αγαπούμε το Θεό. Εκείνος είναι που μας αγαπά περισσότερο και να σας πω ένα παράδειγμα, έλεγε: - «όσο και να θέλουν νάχουν απαίτηση τα παιδιά να μας αγαπούν, εμείς αγαπούμε πιο πολύ τα παιδιά». Ο γονιός πάντα αγαπά περισσότερο. Ο Θεός είναι γονιός. Μας αγαπά πιο πολύ. Κι αν μας στέλλει κάποτε δοκιμασίες είναι γιατί μας αγαπά. Θέλει να μας δώσει την ευκαιρία να εξιλεωθούμε.

Κ.Ι.: Εξετάσεις, κύριε Ιωνά μου. Θα ήθελα να πω κι εγώ κάτι που μας έλεγε ο Παναής (είχα κι εγώ φιλία μαζί του, όπως ξέρετε), για τα ανδρόγυνα, για τις οικογένειες. Έλεγε ότι ο διάβολος, κοιμάται μέσα στα κρεβάτια των ανδρόγυνων. Είναι σημαντικό να το λέει ένας άνθρωπος, ο οποίος δεν παντρεύτηκε ποτέ.

π.Γ.Κ.: Είχε μεγάλη πείρα σ' αυτά τα θέματα. Όσα ζευγάρια στο χωριό είχαν διαφορές θα πήγαινε ο Παναής να τους λύσει τις διαφορές. Πολλά ανδρόγυνα, ακόμη και αρραβωνιασμένοι και σε διάσταση, που ήθελαν να χωρίσουν, με την επιμονή, τη διδασκαλία, τη διαφώτιση του Παναή έρχονταν στο δρόμο του Θεού, μετανοούσαν και η οικογένεια δεν διαλυόταν.

Κ.Ι.: Έλεγε χαρακτηριστικά: Η σάρκα έγινε μία μεταξύ ανδρός και γυναικός. Όταν έφταγε ο ένας από τους δύο ίσχυε το: «εάν σε πονά το χέρι σου θα κόψεις το χέρι σου;» Είχε και ωραίες, παραστατικές εικόνες.

π.Γ.Κ.: Ασφαλώς. Ήταν μία εικόνα που την παρουσίαζε τακτικά, όταν πήγαινε να μεσολαβήσει σε διαφορές που είχαν ανδρόγυνα. Στη Λύση, ίσως να ήμαστε από τα λίγα χωριά, που είχαμε τον πιο μικρό, μηδαμινό αριθμό διαζυγίων.

Κ.Ι.: Τούτο οφείλεται στον Παναή και στο Βασίλη. Έσωσαν οικογένειες. Κάτι άλλο που θυμάμαι, δεν ξέρω, εάν το θυμάσαι και συ Μαρία, τη φιλοσοφία του για τη ζωή. Ρωτούσε. Τι είναι η ζωή; Μοιάζει με λάκκο, όπου κάνουμε γύρους ωστόσο πέσουμε μέσα! Έδειχνε, μ' αυτό τον τρόπο τη ματαιότητα. Όμως, Μαρία, κάτι άλλο θέλεις να μας πεις.

Μ.Ι.: Το σπίτι τους στη Λύση, αλλά και στην προσφυγιά, το είχαν οίκο προσευχής και οίκο σωτηρίας. Όπως μας δίδασκε στη Λύση, συνέχιζε να το κάνει και στην προσφυγιά. Μαζεύονταν πολύς κόσμος σπίτι τους. Έκαναν παρακλήσεις, μαθαίνανε προσευχές, ψαλμούς. Έκαναν Απόδειπνα στο σπίτι τους και σε όλες τις εκκλησίες της Λάρνακας και στα γύρω χωριά. Έμαθε τον κόσμο να κάνει αγρυπνίες. Πολλοί τον ακολουθούσαν και σέβονταν το Γέροντα. Αρκετοί απ' αυτούς έγιναν ιερείς και

θεολόγοι.

Κ.Ι.: Ο Γέρων Γαβριήλ μας είπε πως οφείλει στον Παναή τη μοναχική ζωή και στη συνέχεια την ιερωσύνη. Η ηγουμένη Καλλίστη θεωρεί τον εαυτό της μαθήτριά του Παναή.

Μ.Ι.: Όσες έγιναν μοναχές, η γερόντισσα Καλλίστη, η Βασιλεία, η Μακαρία, η Ελπίδα, όλες όσες πήγαν σε μοναστήρια ήταν κοντά στο Γέροντα.

Τον ακολούθησαν πολλοί. Ακούστηκε, σιγά-σιγά, η φήμη του σε όλη την Κύπρο.

Κ.Ι.: Και εκτός Κύπρου. Απόδειξη ήταν οι επισκέπτες από την Ελλάδα, που ερχόντουσαν να τον δουν. Ακόμη και καθηγητές πανεπιστημίου, αγιορείτες πατέρες κ.ά.

Μ.Ι.: Έσωσε πολύ κόσμο και στη Λύση και στην προσφυγιά. Έμεινε το όνομά του και η αγιότητά του. Αγιότητα που φανερωνόταν και με πολλά σημεία που αποδεικνύουν το προορατικό του χάρισμα.

Κ.Ι.: Κύριε Ιωνά Παπαϊωάννου, κάτι θέλετε να προσθέσετε.

Ι.Π.: Αναφέρθηκε το όνομα της ηγουμένης Καλλίστης και των μοναχών. Δεν έπαυσε να έχει ψυχική επαφή μαζί τους. Αλληλογραφούσαν. Και όταν ακόμη δεν μπορούσε ο ίδιος να γράψει, πήγαιναν και τον έβλεπαν εκείνες. Χαρακτηριστικές είναι οι επιστολές τις οποίες έστελλε. Σε πολλά σημεία μυρίζουν απόστολο Παύλο. Ο τρόπος που έγραφε αρχίζοντας μια επιστολή: «Ο Θεός είναι αγάπη και δεν χωρίζει τα πλάσματά του, όσο μακριά κι αν βρίσκονται». Σχετικά με τον εκτοπισμό έλεγε: «Εξ αμαρτιών μας επέτρεψε ο Θεός να τα υποστούμε. Ο ερχομός σε τούτον τον κόσμο είναι για να δοκιμαστούμε, να υποφέρουμε. Ό,τι επιτρέψει ο Κύριος να το υποστούμε». Σε μία επιστολή του έλεγε: «Χριστός, ο αναμάρτητος, για τις δικές μας αμαρτίες υπέφερε τόσο και θυσιάσθηκε. Εμείς για τις δικές μας αμαρτίες θέλουμε να είμαστε αμέτοχοι;». Υπενθύμιζε στην προσφυγιά, όταν γινόταν λόγος για το τι χάσαμε, το του αποστόλου Παύλου: «έχοντες διατροφάς και σκεπάσματα αρκείστε εις τούτο».

Κ.Ι.: Αυτό σημαίνει ότι ήταν πολίτης τ' ουρανού και όχι πολίτης της γης. Να σας πω και κάτι άλλο, το οποίο γνωρίζω από φίλους μου Λυσιώτες. Ο κουρέας μου είναι Λυσιώτης, λέγεται Πανίκος και θα τον ξέρετε ίσως.

Ι.Π.: Ο Σουρουλάς.

Κ.Ι.: Μου έλεγε το εξής: Ο Παναής έπινε ένα ποτήρι νερό και έλεγε: «δοξάζω σε, Θεέ μου, που μας έδωσες το νερό». Ήταν δοξολογικό von

ο Παναής. Η ζωή του ήταν μία συνεχής δοξολογία και ευχαριστία προς τον Ύψιστον, ακόμη και για τα πιο απλά πράγματα. Νερό, κι εμείς πίνουμε νερό. Σας ρωτώ: δοξάζουμε το Θεό γιατί μας έδωσε το νερό; Κι όμως θα έπρεπε να τον δοξάζουμε για το καθετί. Ο Παναής είχε την ανάγκη να δοξάσει το Θεό. Γνώριζε την ομορφιά της ευγνωμοσύνης προς τα θεία. Το να ευγνωμονείς το Θεό μεγαλώνεις ο ίδιος. Ο Θεός είναι αυτάρκης. Δεν το έχει ανάγκη. Η ανάγκη είναι δική μας.

π.Γ.Κ.: Μια μέρα πήγαμε κάπου για να κάνουμε Ευχέλαιο. Επιστρέφοντας, ήταν, δυστυχώς, Κυριακή και έκτιζαν. Ο Παναής έπιασε κουβέντα με τους νεαρούς και τους αστείευε. Βεβαίως, αστεία θρησκευτικά. Στο τέλος τους είπε: - «Κτίζετε, κτίζετε Κυριακή, μα τώρα να δούμε ποιος θα κάτσει μέσα».

Κ.Ι.: Φοβερός λόγος.

π.Γ.Κ.: Ναι. Μου έκανε μεγάλη εντύπωση. Μετά, στην προσφυγιά το θυμήθηκα και το συνειδητοποίησα.

Κ.Ι.: Βεβαίως.

π.Γ.Κ.: Δεν θα ξεχάσουμε το Γέροντα Παναή. Μας ενέπνεε συνεχώς. Είχε το χάρισμα των δακρύων. Την ώρα του καθαγιασμού των Τιμίων Δώρων έκλαιε. Την ώρα που μεταλαμβάναμε τον κόσμο τα μάτια του συνεχώς έτρεχαν δάκρυα. Κάποτε, αν τύγχανε να στάξει καμιά σταγόνα από τη Θεία Κοινωνία κάτω, αμέσως έσκυβε και έγλυφε τα μάρμαρα για να τα καθαρίσει.

π.Γ.Κ.: Δεν προλαβαίναμε εμείς. Έσκυβε αυτός. Και έκλαιγε.

Κ.Ι.: Ναι, Μαρία, κάτι θέλεις να πεις.

Μ.Ι.: Τα δάκρυα που έχυσε πήγαν στον ουρανό.

Κ.Ι.: Όντως πήγαν στον ουρανό, στο θυσιαστήριο του Ύψιστου. Ο Γέρον Παναής πρέπει να είχε εγκατάσταση, όπως θα έλεγε ο ίδιος. Όταν έχεις εγκατάσταση, μπορείς να δέχεσαι το ρεύμα.

Ι.Π.: Όποιος τον πλησίαζε μπορούσε να πάρει την ακτινοβολία του πνεύματος και να τον κρατήσει φωτεινό μπροστά στο Χριστό.

Ο τρόπος που μιλούσε ο Γέροντας, ο τρόπος που κοίταζε τον συνομιλητή του, πολλά παραδείγματα και οι ιστορίες που έφερνε στη διδασκαλία του, οι πολλές του γνώσεις (ήξερε απ' έξω όλες τις λειτουργίες, τροπάρια, βιβλία), το κατάλληλο παράδειγμα, όλα αυτά σε σαγήνευαν, σε έπειθαν, σε έκαμναν να ζεις πραγματικά το Χριστό μαζί του. Το ίδιο δε το παράδειγμα, δηλαδή ο τρόπος που ο ίδιος ζούσε ήταν η εφαρμογή των όσων δίδασκε. Πάντοτε τόνιζε: «ουδέποτε είπα κάτι που δεν το έκανα πρώτα εγώ, που δεν το έζησα εγώ πρώτα».

Κ.Ι.: Πίστις δι' έργων ενεργουμένη. Διαφορετικά, είναι νεκρό γράμμα.

Ι.Π.: Ναι, ναι. Ζούσε το Θεό. Τον ζούσε και μετέδιδε Θεό σε όλους τους συνομιλητές του, τη χάρη Του.

«Κοιτάξετε το στόμα του Γέροντα Παναή, είπε ο π. Συμεών, λαλεί δύναμη Θεού. Διαβάζει με ένα τέτοιο τρόπο τον *Εξάψαλμο* ωσάν να τον διαβάζουν άγγελοι».

Θυμούμαι, όταν ήμασταν στη Λύση, άνθρωποι που δεν τον γνώριζαν, μορφωμένοι, θεολόγοι που περνούσαν από το χωριό για να κηρύξουν, τους έκανε εντύπωση ότι ένας απλοϊκός άνθρωπος, ένας «αγράμματος» μπορούσε να κάνει εκείνες τις συγκεντρώσεις που έκανε στον τότε θρησκευτικό σύλλογο. Ένα πλήθος από 100 και πλέον άτομα, συνωστιζόνταν για ν' ακούσουν το Γέροντα Παναή. Την Κυριακή το απόγευμα, γινόταν παγκοινοτική συγκέντρωση, για να ακούσουν τη λαλιά του Γέροντα Παναή. Οι ξένοι διερωτιόντουσαν: «μα πώς είναι δυνατό ένας αμόρφωτος να τολμά να διδάξει όλο αυτό το πλήθος, στο οποίο συγκαταλέγονταν μορφωμένοι, δασκάλοι, γιατροί. Όταν όμως τον γνώριζαν, τότε άλλαζαν γνώμη και έλεγαν ότι εκπέμπει πράγματι σοφία το στόμα του. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι κι ο Χριστός πανσόφους τους αλιείς ανέδειξε. Και το Γέροντα Παναή ανέδειξε αλιέα πάνσοφο. Η διδασκαλία του μετέδιδε πίστη, παράδειγμα, σαγήνη Θεού.

Το άλλο καταπληκτικό που είχε ήταν ότι ήταν σύγχρονος. Το παρελθόν που κουβαλούσε ο ίδιος μέσα του, λόγω ηλικίας, το μεταποιούσε σε σήμερα και αύριο. Ήταν πάντα καινούργιος, μπορώ να πω. Ακολουθούσε την ηλικία κάθε συνομιλητή του.

Κ.Ι.: Ο Χριστός χθες και σήμερα και εις τους αιώνας ο Αυτός. Εφόσον οι Γέροντες είναι η προέκταση του Χριστού μέσα στον κόσμο και το βιωμένο Ευαγγέλιο, τότε είναι, έχετε απόλυτο δικιο, μόνιμα σύγχρονοι και επίκαιροι.

Ι.Π.: Ίσως γι' αυτό και πετύχαινε. Τα παραδείγματα που ανέφερε, οι ιστορίες, οι παραβολές που έλεγε στη διδασκαλία του, όλα ήταν παρμένα από τη σύγχρονη ζωή.

Κ.Ι.: Να δούμε μερικές απ' αυτές τις παραβολές, κύριε Ιωνά.

Ι.Π. Για την ευχή έλεγε: «η προσευχή είναι το λάδι στο καντήλι της ζωής μας και νάχουμε υπόψη μας ότι όσο καιρό έχει λάδι το καντήλι δεν πειράζει κανένας ποντικός. Μόλις όμως πάει να λείψει αυτό το λάδι με το σβήσιμο που παθαίνει νάσου τον ποντικό και έρχεται και τρώει το φυτίλι. Ο ποντικός, επίσης, μπορεί να σπάσει το καντήλι».

Κ.Ι.: Δυστυχώς είναι πολλά τα τρωκτικά στη ζωή μας. Αλλοίμονο, άμα δεν έχει λάδι το καντήλι.

Ι.Π.: Και συνέχιζε: - «εμείς, όταν διαβάζουμε, όταν προσευχόμαστε, όταν είμαστε κοντά στο Θεό, κάθε προσευχή είναι ωσάν να βάζουμε λάδι στο καντήλι. Αν όμως αφήσουμε τις προσευχές, είναι ωσάν να ωθούμε, ωσάν να αφήνουμε το καντήλι μας να σβήσει και τότε ο ποντικός - και αμέσως συμπλήρωνε, ο σατανάς - είναι έτοιμος να φάει το φυτίλι και να σπάσει και το καντήλι.

Θυμάμαι, ένα νεαρό που τον είδε κάτω από ένα δέντρο, σε μια χαρουπιιά, όταν ήμασταν στην Ξυλοτύμπου, να διαβάζει ώρες ατέλειωτες και να προσεύχεται, πήγε κοντά του και του είπε: -«παππού, θέλω να προσεύχεσαι και για μένα». Αμέσως του απάντησε: - «οπωσδήποτε, γιέ μου, θα προσεύχομαι και για σένα και για όλους τους άλλους νέους. Εγώ θα προσεύχομαι, αλλά εσύ εάν δεν σπειρείς δεν θα θερίσεις».

Ν' αναφέρω και κάτι άλλο. Κάποτε ένας συνομιλητής του, ενώ μιλούσαν, κάθε λίγο, κοίταζε το ρολόι. Φαίνεται βιαζόταν κάπου να πάει. Τον είδε που κοίταξε 2-3 φορές. Και του υποβάλλει την ερώτηση: - «πες μου τούτο που κοιτάζεις τι το έχεις; κάθε λίγο, πρόσεξα ότι το βλέπεις, γιατί βιάζεσαι, γιατί κάποιιοι σε περιμένουν, φαίνεται. Έχεις κάποιαν έγνοια, ότι έχεις κάπου να πας. Το ίδιο είναι και η ζωή μας με το θάνατο. Μας περιμένουν κάπου να πάμε, μας περιμένουν να ενωθούμε με το Θεό, να ενωθούμε με τον Πατέρα μας. Πρέπει, λοιπόν, να καρτερούμε αυτή τη στιγμή και νάχουμε έγνοια. Όχι όταν έρθει η ώρα να μας βαρυνανεί. Γι' αυτό σε παρακαλώ να κοιτάζεις κάθε λίγο το ρολόι της ζωής και να ξέρεις ότι η ώρα περνάει, γι' αυτό χρειάζεται η ετοιμασία για την κατάλληλη ώρα. Να είμαστε έτοιμοι, όχι μόνο με το ντεπόζιτο του σώματος, αλλά και με το ντεπόζιτο γεμάτο, εκείνο της ψυχής. Το νερό στο ντεπόζιτό μας το βάζουμε με τις προσευχές. Τώρα, μπορείς να πας. Κάποιοι σε περιμένουν στα επίγεια. Νάχεις υπόψη σου ότι έχεις δύο ρολόγια, το ρολόι που κρατάς και το ρολόι που θα σε φέρει κοντά στο Θεό».

Κ.Ι.: Αυτό μου θυμίζει κάτι που έλεγε ο Γέρον Παΐσιος, ο αγιορείτης, ο μεγάλος Γέροντας. Οι άνθρωποι πρέπει ν' αποκτήσουν την καλή ανησυχία. Χωρίς αυτή δεν μπορούμε να προχωρήσουμε στα πνευματικά. Η σειρά σου Μαρία.

Μ.Ι.: Ο γέρο Παναής πάντα μας έλεγε ότι δεν τον κούραζε η προσευχή ούτε και η Θεία Λειτουργία. Έλεγε: - «μερόνυκτα να ακούω λειτουργίες και ψαλμωδίες δεν θέλω τίποτα άλλο. Χαίρεται η ψυχή μου»

Κ.Ι.: «Αδιαλείπτως προσεύχεστε εν παντί ευχαριστείτε».

Μ.Ι.: Ποτέ, ο Γέροντας, δεν ήθελε να σπαταλά τις ώρες του στον ύπνο ή σε άσκοπα πράγματα, που δεν πρόσφεραν ωφέλεια στην ψυχή του. Όταν τέλειωνε τις Ακολουθίες του από την εκκλησία και γύριζε

στο σπίτι του για να ξεκουραστεί, συζητούσε μέσα του και έλεγε: - «εάν πάω να κοιμηθώ δεν κάνω κανένα καλό στην ψυχή μου». «Πόσες ψυχές είναι απόψε που πεινούν και δεν έχουν τίποτα να φάνε και συ, Παναή, γέμισες την κοιλιά σου και θέλεις να κοιμηθείς; όχι πρέπει να πάω να τους πάρω κάτι. Ό,τι έχω στο σπίτι». Έπαιρνε ό,τι είχε και ξεκινούσε το δρόμο του, όπως πάντα, όπου είχε χήρες και ορφανά, όπου είχε αρρώστους και παράλυτους, όπου είχε πονεμένους. Περνούσε απ' όλους για να τους δώσει κάτι και να τους πει δυο λόγους παρηγοριάς. Να μοιραστεί τον πόνο τους. Όταν τελειωνε από τα καλά του έργα, ο Γέροντας δεν πήγαινε στο σπίτι του να κοιμηθεί. Πήγαινε στην εκκλησία. Άναβε τα καντήλια και έμενε στην προσευχή. Τέτοιες νύκτες περνούσε πολλές. Αυτή ήταν η ζωή που ζούσε καθημερινά. Ακόμα κι όταν περπατούσε στο δρόμο έβλεπες τα χείλια του να ψιθυρίζουν προσευχές. Αδιαλείπτως προσευχόταν.

Αν κανείς έλεγε στο Γέροντα: - «κλείσε τον κύκλο σου να ξεκουραστείς, είναι καλοκαίρι», αυτός απαντούσε: - «ο λόγος του Θεού δεν έχει τελειωμό. Μερόνυκτα πρέπει να υμνούμε και να δοξολογούμε τον Κύριο».

Ι.Π.: Σχετικά με την ελεημοσύνη που ανέφερε η Μαρία πολλοί έλεγαν: - «να το φάντασμα της νύκτας». Γύριζε όλο το βράδυ για να δώσει την ελεημοσύνη του. Να μην τον βλέπει κανείς. Μόνο ο Θεός.

Κ.Ι.: Δεν ήταν επιδειξίας ο Γ. Παναής, όπως μερικούς που δίνουν κάτι και το γράφουν στην εφημερίδα.

Ι.Π.: Ναι. Και όταν μερικοί τον ρωτούσαν: - «μα πάλιν επήγες να κάνεις καλό;», έλεγε: - «ακούστε, όταν δούμε κάτι καλό μας αρέσει όλους, πόσο μάλλον να το κάνουμε». Αμέσως βλέπουμε τη φιλοσοφία του.

Σχετικά με την παρηγορία που αναφέρθηκε ήταν αδύνατο να υπάρξει οποιοσδήποτε θάνατος στη Λύση, νέου ή ηλικιωμένου, και να μην αναμένουν οι συγγενείς και οι ξένοι που πήγαιναν για 40 ολόκληρες μέρες, τα βράδια για να παρηγορήσουν εκείνη την οικογένεια τον ερχομό του Γέροντα Παναή και ήταν αδύνατο να μην πάει. Μπορούσε να υπάρχουν δύο και τρεις θάνατοι. Μοίραζε τη βραδυά του σε όλους. Όλοι τον περίμεναν και κατάφερνε με τη διδασκαλία του, τον τρόπο, τα παραδείγματα που ανέφερε για την άλλη ζωή να φέρνει, πράγματι, την πίστη σε όλους. Εκείνος που έφυγε, ήταν για τον Παναή και τους δικούς του σε καλύτερο τόπο. Η καλύτερη παρηγοριά έρχεται άνωθεν.

Και κάτι επιπρόσθετο για την προσευχή. Έλεγε: «ένας γεωργός λ.χ. πηγαίνει να κάνει ζευγάρι, να οργώσει. Τι καλύτερο πράγμα εκεί που οργώνει, είναι να προσεύχεται. Και όταν θα δυσκολεύεται με τα βόδια,

το αλέτρι, αντί να βλαστημά, είναι προτιμότερο να προσεύχεται».

Κ.Ι.: Είχε το αντίδοτο σε όλα, το αντίδοτο του φωτός.

Ι.Π.: Θυμούνται και κάτι άλλο. Εκτός από γεωργός που ήταν ο Γέροντας Παναής, ήταν και υποδηματοποιός, για πολλά χρόνια. Δούλευε στου μάστρε Παναή του Νικολέττη. Εμείς στη Λύση τον λέγαμε ο Πιστρής. Πολλοί υπάλληλοι στο μαγαζί του 10-15 άτομα δούλευαν τότε, σε ένα παπουτσιδικο, ήταν φυσικό να μιλούν, ν' αστεϊεύουν, να γελούν. Αυτό δεν άρεσε και πολύ στον Παναή. Του άρεσε ενόσο δούλευε να προσεύχεται. Χαιρόταν, γιατί ο Πιστρής, ο μάστρος του, ήταν τύπος αυστηρός και δεν ήθελε να μιλούν, ούτε να κατηγορούν κάποιον ή γιατί πίστευε πως όταν μιλά κανείς δεν μπορεί να εργαστεί και να αποδώσει, όσο θα έπρεπε. Ο Πιστρής δεν τους επέτρεπε να μιλούν, και ο Παναής ενθουσιαζόταν και έλεγε: - «καλύτερο μάστρο δεν έχει, γιατί μπορώ να εργάζομαι και να προσεύχομαι». Άλλωστε, συνήθιζε να λέει: - «η πολυλογία δεν είναι καλό πράγμα. Όταν πολυλογούμε ή θα φημισθούμε ή θα περηφανευτούμε, ή θα κατηγορήσουμε ή θα βλασφημήσουμε ή κάτι, εκτός του Θεού θα γίνει. Κι αν σε ρωτήσει κάποιος κάτι, μπορείς να του απαντήσεις σύντομα, προς δόξαν Θεού». Συνήθιζε μια πολύ ωραία φράση, που την θυμούμαστε όλοι: «τα λίγα λόγια ζάχαρη και τα καθόλου μέλι».

Κ.Ι.: Θα ήθελα να μας πείτε κάτι και για την Τράπεζα του ουρανού.

Ι.Π.: Τα χρήματα ήταν και είναι ο πειρασμός σε κάθε εποχή. Όπου και να πάμε, δουλεύουμε για τα χρήματα. Συνήθιζε να λέει: - «τα χρήματα μάς τα έστειλε ο Θεός για να ικανοποιήσουμε κάποιες ανάγκες, για να δούμε το συνάνθρωπό μας. Εκείνο που σκέπτομαι είναι, όταν έχουμε χρήματα, γιατί γυρεύουμε την καλύτερη Τράπεζα για να τα καταθέσουμε; Να τα καταθέσουμε σε μίαν Τράπεζα έτσι που να μη φοβούμαστε πτώχευσή της ή να μπορούμε να τα πάρουμε, όποτε θέλουμε. Γιατί, λοιπόν, να μη σκεφτούμε ότι η καλύτερη Τράπεζα είναι ο ουρανός; Εκεί πρέπει να τα καταθέσουμε, για να τα βρούμε, όποτε θέλουμε και να μπορούμε να τα εξαργυρώσουμε, όποτε θέλουμε».

Κ.Ι.: Εκεί πρέπει να καταθέσουμε τα άλλα χρήματα. Τις προσευχές, τις ελεημοσύνες, τις θυσίες που κάναμε για τους αδελφούς μας τους ελάχιστους. Τα χρήματά μας, ασφαλώς, όταν τα χρησιμοποιήσουμε για τους αδελφούς μας, τότε η κατάθεση γίνεται στον ουρανό. Αν είναι μόνο για τους εαυτούς μας και τους δικούς μας, τότε η κατάθεση δεν είναι τ' ουρανού.

Ι.Π.: Εφάρμοζε το - «πώλησον τα υπάρχοντά σου και δος πτωχούς», όπως το ζήτησε ο Χριστός.

Κ.Ι.: Εμείς που τον ακούσαμε, κύριε Ιωνά και αγαπητή μου Μαρία, είμαστε πολύ χρωμένοι. Όσοι, δηλαδή, είχαμε την ευλογία να γνωρίσουμε Γέροντες είμαστε πολύ χρωμένοι, γιατί είδαμε το παράδειγμα, την αγία βιοτή τους και όποιος βλέπει και δεν πράττει, αλλοιμονόν του. Συχνά, νοιώθω το βάρος αυτής της χρέωσης. Έχω ομολογίες και ομολογια που πρέπει να ξεφλησω. Νοιώθω αυτή την ευθύνη να βαραίνει πολύ στους αδύναμους ώμους μου.

Μ.Ι.: Ο Θεός έστελλε στο σπίτι των Γερόντων πολλά αγαθά, πλουτή και ευλογία, γιατί τους αγαπούσε περισσότερο από εμάς. Έβλεπε τα καλά τους και τους είχε κι Αυτός μεγάλη αδυναμία. Όργωναν τα χωράφια τους, έκαναν άφθονο σιτάρι και το άλεθαν και έκαναν ψωμιά στο σπίτι τους. Είχαν και κοπάδι από πρόβατα και άφθονο γάλα και χαλούμια (κυπριακό τυρί). Πόσα άφηναν στο σπίτι τους; ο Θεός το ξέρει. Τα ήμισυ των υπαρχόντων τους και ακόμη πιο πολλά τα έδιναν στους πτωχούς για ελεημοσύνη. Κι έλεγε ο Γέροντας: - «δεν μας είπε ο Θεός να στιβάζουμε λεφτά. Τι να τα κάνουμε; Πρέπει να δίνουμε και σ' αυτούς που δεν έχουν. Δεν είπε ο Θεός να στιβάζουμε λεφτά. Η βασιλεία του Θεού δεν εξαγοράζεται με χρήματα αλλά με καλά έργα».

Κ.Ι.: Και προπαντός με την αγάπη. Το εισιτήριο εισόδου στη Βασιλεία, όπως μας είπε ο Κύριος, είναι η αγάπη που θα δείξουμε στους αδελφούς τους ελαχίστους. Αν ο Θεός μας είναι ο Θεός της αγάπης θέλει και τα παιδιά του να είναι παιδιά της αγάπης, της έμπρακτης αγάπης και όχι της λεκτικής.

Μαρία, έχεις να μας πεις και κάποια άλλα πράγματα που δείχνουν το προορατικό χάρισμα του αγαπημένου μας Παναή;

Μ.Ι.: Μάλιστα. Σε πολλά σημεία μας φανέρωνε ο Γέροντάς μας το προορατικό του χάρισμα. Λίγοι όμως το γνώριζαν. Εκείνοι που τον παρακολουθούσαν καθημερινά κι έβλεπαν τη ζωή του. Πολλές φορές, όταν μιλούσαμε, μας έλεγε πολλά για το τι προβλήματα έχουμε και πόσα μας περίμεναν ακόμα. Εμείς τον θαυμάζαμε και λέγαμε ότι είναι σοφός αυτός ο Γέροντας. Εφόσον όλα τα γνώριζε κι ήξερε τα πάντα για τη ζωή μας. Χωρίς να του πούμε εμείς τίποτα σημαίνει ότι είχε το προορατικό χάρισμα από τον καιρό που ήμασταν στη Λύση. Θυμούμαι, τον τελευταίο καιρό, πριν φύγουμε από το χωριό μας, είχα κάποιο πρόβλημα στην πνευματική μου ζωή. Κάποιος προσπαθούσε να με απομακρύνει από την Εκκλησία κι είχα πολλές δοκιμασίες. Ένεκα των περιστάσεων μου, άργησα, κάποια φορά, να πάω στην εκκλησία για τρεις μέρες. Το βράδυ της τρίτης ημέρας σκέφτηκα να πάω στην εκκλησία να προσκυνήσω. Όταν με είδε ο Γέροντας, ήρθε κοντά μου και μου είπε: - «τι έχεις, Μαρία, και άργησες ναρθείς στην εκκλησία;» Εγώ αρνήθηκα να του πω το πρόβλημά μου κι είπα ότι ήμουν άρρωστη. - «Ναι, Μαρία, το

ξέρω, ήσουν άρρωστη. Αυτές τις 2-3 μέρες είχες δοκιμασίες και θα συνεχιστούν ακόμη 2-3 μέρες. Μην μαραζώνεις και θα νικήσεις τον εναντίον και όλα θα πάνε καλά και θα κερδίσεις αυτό που επιθυμεί η ψυχή σου». Μου τα είπε όλα σωστά, όπως τα περνούσα. Εγώ όμως δεν του είπα τίποτα για όλα αυτά. Όταν τον ρώτησα: - «ποιος σου είπε, Γέροντα, το πρόβλημα που είχα στη ζωή μου και μου το είπες;» αυτός μου απάντησε: - «ναι, το ξέρω, Μαρία, το γνωρίζω».

Κ.Ι.: Είχε πληροφόρηση άνωθεν.

Μ.Ι.: Να πω και ένα δεύτερο γεγονός, που αποδεικνύει το προορατικό χάρισμα που φανέρωσε σε μένα. Έγιναν και τα δύο τους τελευταίους μήνες, πριν φύγουμε από τη Λύση.

Κάθε βράδυ πήγαινε στην εκκλησία ο Γέροντας για να κάνει τις Ακολουθίες του. Καθόταν και διάβαζε ωσότου μαζευτούμε όλες. Όταν μαζεύονταν οι άλλες κοπέλλες έλεγαν: - «Αντε, Παναή, κι ήρθαμε όλες, άρχισε». Ο Γέροντας τους απαντούσε: - «να περιμένουμε ακόμη λίγο και θαρθεί κι η Μαρία». Πάντα με περίμενε ο Γέροντας, γιατί γνώριζε τις νύκτες που θα πήγαινα κι αυτό το ομολογεί και η αδελφή Βασιλεία, που βρισκόταν κι αυτή κάθε βράδυ στις Ακολουθίες του.

Μια μέρα, με ρώτησε η Βασιλεία, εάν του έλεγα να με περιμένει. Της είπα: - «όχι, ποτέ δεν του είπα να με περιμένει. Δεν ήμουν σίγουρη εάν θα ήμουν σε θέση να πάω κάθω βράδυ στην εκκλησία». Τότε, κατάλαβε κι αυτή, ότι είχε προορατικό χάρισμα ο Γέροντας. Πάντα μας έλεγε ο Γέροντας: - «ό,τι θωρείτε, ρε κοπελλούες, και ό,τι λαλούμε, ποτέ να μην λέτε σε κανένα τίποτα». Πάντα κάναμε υπακοή στο Γέροντά μας.

Αργά το βράδυ κάθομαι και γράφω για τη ζωή του Γέροντα κι όταν πάω να κοιμηθώ έρχεται και συνομιλώ μαζί του. Τον βλέπω να είναι ολόφωτος, να λάμπει σαν τον ήλιο. Βγαίνουν πολύφωτες ακτίνες από το κορμί του και γελαστός, όπως ήταν πάντοτε, να μου λέγει: - «καλώς τη Μαρία μας με τα μωρά της».

Κ.Ι.: Πόσα μωρά είχες Μαρία;

Μ.Ι.: Πέντε. Χαιρόταν πάρα πολύ, όταν έβλεπε να παίρνω τα μωρά το βράδυ ν' ακούν όσα έλεγε. Τα μωρά τον παρακαλούσαν να τους λέει ιστορίες.

Κ.Ι.: Κύριε Ιωνά, όπως ξέρουμε η ζωή του χριστιανού είναι γύρω από το Άγιο Ποτήριο «ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα ούτος έχει ζωήν αιώνιον». Ο Παναής είχε τη Θεία Μετάληψη τροφή του. «Εγώ ειμί ο άρτος ο εξ ουρανού καταβάς». Είχε την αγάπη στο σώμα και το αίμα του Κυρίου. Ήθελε την ανάσταση. Κάτι έχεις να μας πεις επ' αυτού.

Ι.Π.: Όσοι γνώρισαν το Γέροντα Παναή θα τον θυμούνται πόσο ισχνός ήτανε. Νήστευε διαρκώς. Κρέας, νομίζω, δεν είχε φάει ποτέ του. Νήστευε, γιατί ήθελε να κοινωνεί τακτικότερα. Όταν δε μερικοί γνωστοί του, φίλοι του, τον παρότρυναν λέγοντάς του: - «μα πρέπει να τρως κάτι», διότι μπορούσε να περάσει ολόκληρη μέρα και να μη φάει τίποτα, έπινε μόνο λίγο νερό. «Πρέπει να φας κάτι, γιατί αδυνατίσες». Η απάντησή του πάντοτε ήταν: - «δεν μπορώ ν' αλλάξω τη Θεία Μετάληψη με το φαί».

Μεταλάμβανε ο ίδιος τακτικά, αλλά παρότρυνε όλους ν' ακολουθούν το παράδειγμά του. Κι εάν κάποιος ολιγωρούσε, τον πλησίαζε, με τρόπο, για να του πει: - «Ξέρεις, το σώμα και το αίμα Χριστού πρέπει να το βάλουμε εντός μας». Φρόντιζε και πάρα πολύ τους γέροντες, τους πάσχοντες, τους κληήρεις, όσους δεν μπορούσαν νάρθουν στην εκκλησία και δεν μπορούσαν να μεταλάβουν. Φρόντιζε, ώστε κατά χρονικά διαστήματα να επισκέπτεται ο ιερέας, μαζί του, όλους τους γέροντες στα σπίτια τους και να τους κοινωνούν.

Κ.Ι.: Και ο παπα-Τσέστος μου διηγόταν μερικά τέτοια συμβάντα.

Ι.Π.: Ο παπα-Τσέστος κλαίγοντας αναφέρει: - «ήταν κάποτε παραμονές Χριστουγέννων και ο Γέρον Παναής είχε περάσει απ' όλους τους ηλικιωμένους, όλους τους κληήρεις, τους πάσχοντες και τους είχε ορίσει ημέρα και ώρα για να μπορέσουν να μεταλάβουν. Ετοιμάσθηκαν οι άνθρωποι και νήστεψαν. Όταν έφθασε η μέρα για να πάνε να μεταλάβουν, από το βράδυ, έβρεχε. Το πρωί μπήκαν στην εκκλησία - ήταν αδιάκοπη η βροχή - τελείωσε η θεία Λειτουργία και ο παπα-Τσέστος είδε ότι ήταν αδύνατο λόγω της βροχής να περάσουν όλο το χωριό. Δεν είχαν αυτοκίνητο. Πήγαιναν πεζοί. Πώς θα γύριζαν όλο το χωριό για να μεταλάβουν τους γέροντες; Ο Γέρον Παναής, στο μεταξύ, μόλις τελείωσε η Θεία Λειτουργία, αφού προσευχήθηκε στην Παναγία, είπε: - «Είμαστε έτοιμοι πάτερ». - «Βρέχει, Παναή και ξέρεις πρέπει να αναβάλουμε την ημέρα. Να ειδοποιήσεις τους γέροντες και να πάμε άλλη μέρα». - «Τους έχουμε ειδοποιήσει, το ξέρουν. Πάρε το Άγιο Ποτήριο, πάρε το σώμα και το αίμα του Χριστού και ο Θεός είναι μεγάλος». Ο ίδιος δε, πήγε και πήρε το κερι, άναψε το φανάρι, πήρε το Σταυρό, διότι θα προπορευόταν, όπως πάντοτε, και θ' ακολουθούσε ο παπα-Τσέστος. Μόλις έφθασε στην πόρτα της εκκλησίας ο Παναής, σταμάτησε να βρέχει. Ο πατήρ Παναγιώτης κοίταξε το Γέροντα Παναή, βγήκαν στο δρόμο και πέρασαν όλο το χωριό. Μετάλαβαν όλους τους γέροντες και γύρισαν πίσω, χωρίς να ρίξει ούτε μια σταγόνα βροχή. Όταν μπήκαν μέσα στην εκκλησία, γύρισε ο Παναής και είπε στον ιερέα: - «είδες;» Με το «είδες», σαν να ήταν σύνθημα στους καταρράκτες του ουρανού. Άνοιξαν και όση βροχή κρατήθηκε σε κείνο το δώρο το έριξε σε λίγα λεπτά.

Μ.Ι.: Μια μέρα, βρέθηκα με μια κοπέλλα από τη Λύση. Καθώς μιλούσαμε για το χωριό μας, θυμηθήκαμε τους Γέροντές μας. Μου διηγήθηκε ένα όραμα, που είχε δει εκείνες τις μέρες. Μου είπε: - «μια νύκτα, καθώς κοιμόμουν, πέταξα ψηλά στον ουρανό, να πάω στον Παράδεισο. Έγινε ελαφριά σαν πουλί και πετούσα. Ύστερα από πολλήν ώρα έφτασα σε μια μεγάλη πόρτα. Εκεί, βρισκόταν ο παππούς ο Παναής ακουμπισμένος και βαστούσε ένα βιβλίο στο χέρι, σαν νάταν Ευαγγέλιο. Όταν με είδε, ήρθε κοντά μου, με καλωσόρισε κι εγώ του φίλησα το χέρι. Με πήρε από το χέρι και πετούσαμε και οι δυο σαν πουλιά και με γύρισε να δω τον Παράδεισο. Σ' εκείνον τον τόπο που γυρίζαμε ήταν όλο φως. Σκοτάδι δεν υπήρχε. Ήταν όλα φωτεινά σαν τον ήλιο. Περνούσαμε από δρόμους κομμένους, βουνά, ποταμούς και μονοπάτια δύσκολα. Εγώ φοβόμουν να περάσω και ο παππούς μου έλεγε: - «μη φοβάσαι, και θα σε περάσω εγώ». Με γύρισε σε πολλούς τόπους. Είδα πράγματα που δεν είδα ποτέ εδώ στη γη, τόσο που δεν ήθελα να επιστρέψω πίσω. Τέλος, με πήρε σε μια μεγάλη εκκλησία ολόφωτη, γεμάτη από ολοζώντανους αγίους. Καθίσαμε λίγο να ξεκουραστούμε κι εγώ τα έβλεπα όλα με θαυμασμό. Ήταν όλα τόσο ωραία που δεν χόρταινα να τα βλέπω. Όπως τα έβλεπα όλα και τα θαύμαζα, μου λέει ο παππούς: - «άντε, έλα να σε πάρω κάτω, γιατί εν νάρτουν κι άλλοι». Με παίρνει από το χέρι και πετούσαμε κι οι δυο σαν πουλιά. Πέρασαμε και πάλι απ' όλους τους δύσκολους δρόμους και φτάσαμε σε μια μεγάλη σκάλα. Τότε, μου λέει ο παππούς: - «από εδώ θα κατεβείς να πας κάτω». Εγώ φοβόμουν να πατήσω και με βοήθησε ο παππούς. Πάτησα στη σκάλα και σε λίγη ώρα ήρθα κάτω στο σπίτι μου. Όταν άνοιξα τα μάτια μου κι είδα ότι βρισκόμουν στο σπίτι μου, μαράζωσα πολύ και είπα: - «αχ, γιατί να γυρίσω πίσω και νάρθω σε τούτο τον παλιότοπο και δεν έμεινα εκεί σε κείνον τον τόπο, τον καλό;»

Κ.Ι.: Είναι πολύ ωραίο αυτό που μας είπες, Μαρία, από τη φίλη σου. Δείχνει σε ποια θέση βρίσκεται ο Παναής. Η φίλη σου, πιστεύω, κατά τη διάρκεια του ύπνου της πήγε πολύ μακριά. Μπήκε σε λεπτότερους και ωραιότερους κόσμους, εκείνους της άλλης πλευράς.

Κύριε Ιωνά, ο Παναής, όπως ξέρουμε, είχε το θείο έρωτα. Το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν το του αγίου Γρηγορίου του Ναυζιανζηνού: «μνημονευτέον Θεού ή αναπνευστέον». Να μιλήσουμε γι' αυτόν τον έρωτα του Παναή;

Ι.Π.: Καλά το έχετε βάλει. Ήταν, πραγματικά, ερωτευμένος με το Θεό. Διαρκώς τον υμνούσε, διαρκώς τον ευλογούσε, διαρκώς τον ευχαριστούσε. Συνήθιζε μάλιστα να λέει: - «κοιτάξτε, ένας που είναι ερωτευμένος με μια κοπέλλα, πρόσκαιρα, ενώ δεν είναι ποιητής, ταιριάζει ωραία «τσιιατιστά», περνά έξω από το σπίτι της και τραγουδά. Μπορεί

να μην είναι και καλλίφωνος, αλλά θέλει εκείνη την αγάπη του να την εξωτερικεύσει. Σκεφτείτε, όταν είσαι ερωτευμένος με το Θεό, είναι δυνατό να μη βρεις προσευχές, να μη βρεις λόγια να υμνήσεις και να ψάλλεις το Θεό;»

Θα ήθελα να προσθέσω δύο περιστατικά.

Κάποτε, στη Λύση, κάποιοι είχαν κλέψει τα ασημικά και τα χρυσαφικά, τα αφιερώματα στην εικόνα της Παναγίας. Τα γύριψε ο Παναής. Το πρόσεξαν και οι άλλοι. Και το είπε στην επιτροπή. Όλοι, σαν να είχαν επιρρίψει κάποιαν ευθύνη στο Γέροντα. Μάλιστα, κάποιος επίτροπος είπε: - «μα Γέροντα Παναή, εσύ είσαι ο κλειδούχος, εσύ κρατάς τα κλειδιά, εσύ φεύγεις τελευταίος, εσύ ανοίγεις». Φυσικά, δεν είπε ότι τα πήρε, αλλά, αυτό πίκρανε κάπως το Γέροντα ο οποίος απάντησε: - «Ο Θεός είναι μεγάλος». Και προσευχόταν. Τη δεύτερη μέρα, εκεί που προσευχόταν, άνοιξε η πόρτα της εκκλησίας κι ήρθε κάποιος Λυσιώτης και είπε: - «Αυτό το σακκούλι το βρήκα, ενώ όργωνα το χωράφι, κι έχει κι ασημικά μέσα». Το άνοιξαν και ήταν όλα εκείνα τα ασημικά και χρυσαφικά τα αφιερωμένα στην Παναγία.

Κ.Ι.: Δηλαδή, ο κλέφτης τα πήρε στο χωράφι και τα έφερε ο γεωργός που ήταν έντιμος.

Ι.Π.: Ο Παναής είπε τότε: - «ο ίδιος ο Θεός φρόντισε να πάρει τα δικά του». Το δεύτερο παράδειγμα που ήθελα να αναφέρω είναι το εξής: Ο Παναής είχε στο πρόσωπο μια πληγή και όλοι οι φίλοι του τον παρότρυναν να πάει στο γιατρό. Οι γιατροί που τον παρακολουθούσαν έβλεπαν ότι μάλλον ή πληγή ήταν κακοήθης. Χρειάζόταν ακτινοβολίες, ίσως, και κάποια θεραπεία. Ο Γέροντας προσευχόταν κι έλεγε: - «θα θεραπευθεί». Ουδείς τον πίστευε, εκτός από τον εαυτό του και ο Θεός. Πράγματι, σε λίγο καιρό θεραπεύτηκε κι οι γιατροί απορούσαν πώς θεραπεύτηκε, χωρίς φάρμακα και θεραπευτική αγωγή.

Κ.Ι.: Είχε και το χάρισμα των δακρύων.

Ι.Π.: Όταν προσευχόταν, είχε χάρισμα. Έκλαιγε πραγματικά. Έλεγε: - «όταν κλείσεις τα μάτια και αναλογιστείς το Χριστό μπροστά σου, είναι αδύνατο να μην κλάψεις. Όταν, πράγματι, προσεύχεσαι και αναλογιστείς το τι υπέφερε, τι υπέστη για μας ο Χριστός είναι αδύνατο να μην ανοίξουν οι κρουνοί των ματιών σου και να μην κλάψεις. Σκέφτεσαι την αμαρτωλότητα του κόσμου κι όταν σκεφτείς ότι θυσιάστηκε για σένα, κλαίεις».

Να συμπληρώσω ότι τόνιζε τακτικά ότι ο Θεός μας θέλει κοντά του, ο Θεός μας αγαπά, ο Θεός μας χρειάζεται, ο Θεός θέλει την καρδιά μας, θέλει εμάς. Δεν θέλει τα τάματά μας μόνο, δεν θέλει να κουβα-

λούμε μόνον άρτους. Εκείνα είναι ένας τρόπος επικοινωνίας. Θέλει εμάς τους ίδιους. Θυμούμαι, χαρακτηριστικά, μία παρομοίωση που συνήθιζε να λέγει: - «συνηθίζουμε, πολλές φορές, να στέλνουμε τα εγγονάκια στον παππού και στη γιαγιά, για να τους πάρουν φαγητό. Τους παίρνουν ψωμιά, φαγητά κι άλλα είδη. Πηγαίνουν τα εγγονάκια και τα παίρνουν. Οι γέροντες ευχαριστιούνται μ' εκείνα που τους παίρνουν. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας. Όμως κοιτάζουν τα παιδιά και λένε: - «Εμείς δεν θέλουμε φαγητά, θέλουμε τους γονείς σας ναρθούν κοντά μας». Και μεις κάνουμε γιορτές, έλεγε, δίνουμε δώρα, ευπρόσδεκτα από το Θεό, δείχνουμε την αγάπη μας, αλλά ο Θεός μας λέει: - «εγώ θέλω εσάς».

Κ.Ι.: Πάρα πολύ ωραίο. Όντως, εμάς θέλει, γι' αυτό ήρθε στη γη. Για τη σωτηρία μας.

Ι.Π.: Να προσθέσω κάτι που μου 'ρχεται στη μνήμη. Θυμούμαι, όταν κάποτε δίδασκα κατηχητικό στη Λύση στα παιδιά του Δημοτικού (το κατηχητικό το κάναμε στην εκκλησία), πρώτος και καλύτερος ερχόταν ο Γέροντας Παναής. Εκτός από την πρακτική βοήθεια που μας πρόσφερε στεκόταν εκεί 75 λεπτά ακίνητος με κλειστά τα μάτια. Μόνον τα χείλη του κινούνταν. Ψέλλιζε κάτι και παρακολουθούσε το καθετί και χαϊρόταν. Η στάση που έπαιρνε ήταν κατανυκτική.

Κ.Ι.: Ο Παναής υπήρξε ο άνθρωπος που πάλαιψε σκληρά κατά του εγώ του, κατά του εαυτού του. Υπήρξε ο άνθρωπος, ο οποίος σήκωσε σταυρό, το σταυρό των αδελφών του, βάσταξε τα βάρη των αδελφών του. Είχε εκκλησιαστική συνείδηση, όπως θα λέγαμε στη γλώσσα της Θεολογίας. Αυτή την εκκλησιαστική συνείδηση, το πνεύμα της Εκκλησίας, το οποίο είναι κοινότητα και σύναξη επί το κοινόν Ποτήριο, το Ποτήριο του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, εξέφραζε αδιαλείπτως, προσευχόμενος και εργαζόμενος υπέρ της του κόσμου ζωής και σωτηρίας.